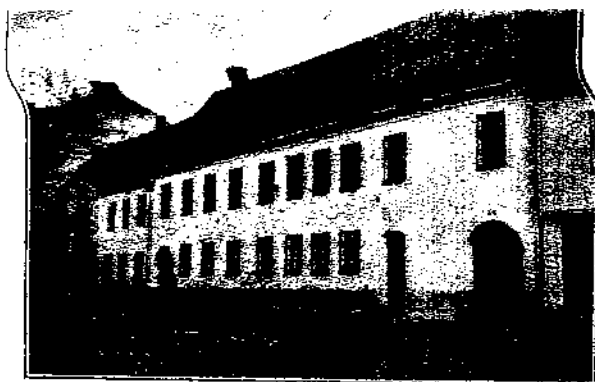


Fortifikationshuset

Av *Thorsten Andersson*

VID 1746—47 ÅRS RIKSDAG antogs en ny försvarsordning, som bl. a. medförde en kraftig upprustning av södra Sveriges försvar. Intresset koncentrerades främst till Landskrona och Kristianstad, som skulle byggas ut till områdets starkaste fästningar. År 1749 fastställdes den plan för Kristianstads nya fästningsbyggnad, som avsåg att förvandla den då föråldrade och förfallna renässansfästningen till en modern "place d'armes" eller depåfästning. Denna plan blev visserligen aldrig helt förverkligad, och sedan fästningsverken till största delen försvunnit vid 1800-talets mitt i samband med fästningens nedläggande, återstår nu endast delar av utanverken. Men den byggnadsverksamhet, som inleddes genom det nämnda riksdagsbeslutet, och som kom att sträcka sig över mer än 60 år, omfattade också andra arbeten. Nu tillkom nya stadsportar, ritade av Carl Hårleman och Jean Erik Rehn, kaserner och andra byggnader uppfördes för garnisonens behov, och nu fick det gamla tyghuset genom påbyggnad av en andra våning i stort sett sitt nuvarande utseende.

Med undantag av de nämnda stadsportarna ritades dessa byggnadsverk av fortifikationens egen personal, officerare eller "konduktörer", som till stor del hade fått sin arkitektutbildning i Carl Hårlemans skola. Deras verksamhet begränsades emellertid ej till enbart militära uppgifter. I nära anslutning till fästningsbygget tillkom en del privata byggen med statligt stöd. Liksom fallet var i Landskrona utlovades nämligen genom ett kungligt beslut år 1752 kalk och sten till de tomtägare, som förband sig att uppföra gedigna och prydliga stenhus. Ritningar till dessa utfördes främst av fortifikationens personal. För Kristianstads del resulterade också denna form av statlig subvention i ett flertal nybyggen. Tyvärr är flera av dessa nu försvunna, däribland det största och samtidigt värdefullaste provet på denna speciella arkitektur i Kristianstad, nämligen det s. k. Wachtmeisterska huset vid Stora Torg (där nu apoteket Svanen är inrymt). Det var en av fortifikationsbrigadens egna medlemmar, som 1771 uppförde denna gård, dåvarande löjtnanten Magnus Norgren, känd från 1772 års revolution, där han gjorde en insats, som renderade honom kaptensfullmakt och adelskap med namnet Ehrenpalm. Bland bevarade byggnader av samma kategori kan nämnas huset V. Storgatan 40, byggt i början av 1760-talet av postdirektören C. L. Widell och sedan ägt av general Cardeil, vidare pastorsämbetets fastighet, uppförd c:a 1770 av fortifikationskassören Noach Norgren, bror till ovan-



Fortifikationshusets gatuhusaa jore
1959 års förändringar.

nämnde Magnus Norgren-Ehrenpalm, samt södra hälften av gatuhuset V. Storgatan 3 (nu Frälsningsarméns) och norra hälften av gatuhuset V. Storgatan 11. Sistnämnda byggnad tillkom år 1758, då gården ägdes av stadens dåvarande borgmästare, Carl Schultén.

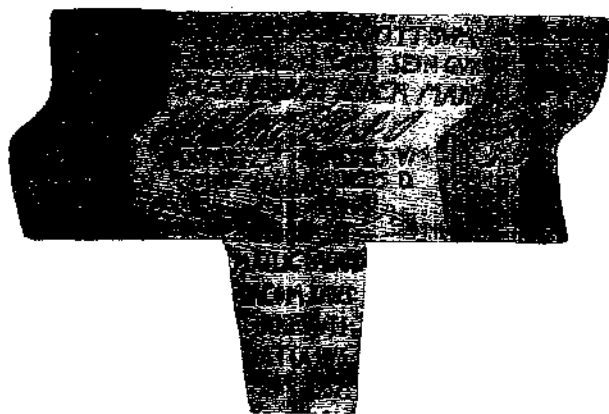
Med hänsyn till fästningsarbetenas omfattning befanns det så småningom nödvändigt att anskaffa särskilda boställshus åt fortifikationsbefälhavarna såväl i Landskrona som i Kristianstad. I dessa inrymdes också lokaler för expedition och kassa samt ritkontor. Här i Kristianstad föll valet på borgmästare Schulténs ovannämnda fastighet, och den 3 oktober 1764 upprättades ett köpeavtal mellan honom och Rikens ständers upphandlingsdeputation, som hade att besluta i hithörande frågor. Schultén hade en skuld till Krigskollegium på 3.000 daler i form av ett förskott till inrättande av salpeterlador, vilket han erhållit 1752. Köpeskillingen för fastigheten fastställdes till 15.600 daler silvermynt, men den egentliga överlåtelsen skulle först ske senare och t. v. uppläts endast en del av huset åt fortifikationen. Den 26 januari 1768 träffades ny överenskommelse med Schultén, varvid denne avstod 9 bekväma boningsrum jämte uthus och bekvämligheter. Själv skulle han endast behålla 4 rum, tills köpeskillingen slutbetalts.

År 1964 är det alltså jämnt 200 år sedan gården nr 11 i kvarteret Hovrätten knöts till Fortifikationen. Ända sedan dess har fastigheten använts för militära uppgifter, främst som "fortifikationshus", det namn, varunder gården är mest känd och som den fortfarande med all rätt bär. Men före nämnda tidsperiod ligger en annan om 150 år, som går tillbaka till tiden för stadens grundläggning och som innefattar växlande öden under enskilda ägare.

Fastigheten V. Storgatan 11 består egentligen av två tomter, som vid 1710 års tomtnumrering fick nr 52 och 53. Redan från början tycks de ha varit förenade under samma ägare, "Jenns schinder" (skinnare = garvare). Denne, som tidigare var

borgare i Vä, flyttade tydligen över till den nya staden på Allö i samband med grundläggningen 1614 och lade sig därvid till med dessa båda tomter. Den norra av dem lät han bebygga med en relativt blygsam korsvirkesgård. På den södra tycks han endast ha uppfört en mindre träbyggnad, ett "bolhus", medan tomten i övrigt torde ha använts för öppna kar och andra anläggningar under bar himmel för garverirörelsen. Från Jens skinnares egen tid saknas emellertid besked om bebyggelsen — uppgifterna ovan stöder sig på vad man vet från senare tid. Om Jens skinnare själv finns inte heller utförligare uppgifter. Han avled tydligen ganska snart — 1619 eller 1620. Sistränmda året omtalas hans änka, "*Johanne Sahl. Jenns schinder*", som övertog gården men 1623 måste pantsätta den. Två år senare är en ny ägare antecknad för densamma, nämligen "*Mauritz Drewes schomager*". Han fick detta år mot pant i gården låna 120 daler av "*Hans dreus fischer*" i Härlöv, som med all sannolikhet var hans far. Mauritz Drewes var då gift med "*Johanne Stenckills daatter*", bördig från Mansdala. Det är möjligt att hon var identisk med Jens skinnares ovan nämnda änka och att hon gift om sig med Mauritz Drewes, som tagit det nämnda lånet hos Hans Dreus för att lösa den tidigare nämnda inteckningen. Då Johanne Stenckills-dotter kort därefter avled, krävde och fick hennes bror i Mansdala sitt arv efter henne av Mauritz Drewes.

Christian IV var naturligt nog angelägen att hans nya stad på Allön skulle bli väl bebyggd och att detta skulle ske snarast möjligt. Men ännu flera år efter grundläggningen stod många tomter obebyggda inom stadsområdet. För att råda bot härpå befallde kungen i januari 1621 att "lensmanden", Otto Marsvin, skulle låta värdera jord och fyllning på samtliga obebyggda tomter, och de innehavare härav, som inte inom år och dag bebyggt dem, skulle gå miste om dem mot ersättning enligt den sålunda företagna värderingen. Vid detta tillfälle är inte Jens skinnares södra tomt upptagen, vilket tyder på att den inte stod helt obebyggd. Kungen fann sig emellertid föranlåten att upprepa sin aktion, och i november 1629 lät han sin fogde instämna en del borgare, som ännu inte på tillfredsställande sätt bebyggt sina tomter. Nu krävdes uttryckligen att varje tomt skulle vara ordentligt bebyggd med hus utned gatan. Den gången befann sig Mauritz Drewes bland de instämnda, och han förklarade sig därvid beredd att med det snaraste och senast till sommaren 1630 låta bebygga tomten i fråga. Detta sitt löfte infriade han också på ett sätt, som bör ha tillfredsställt kungen. Det blev ingen enklare byggnad i trä eller korsvirke utan ett präktigt hus av sten, t. o. m. i två våningar, vilket var en ovanlig lyx i den tidens Kristianstad. Vem som svarade för uppförandet av byggnaden är icke känt, men man vill gärna gissa på murmästaren Oluf Madsen, som efter David Nyborgs död fullbordade kyrkobygget och som bl. a. även uppförde hospitalshuset i nuvarande kvarteret Hellig Geist (jämför årgång 5 av denna årsskrift). Detta var också en tvåvåningsbyggnad av sten, i mycket överensstämmande med Mauritz skomakares hus. F. ö. var Oluf Madsen dennes närmaste granne i söder såsom ägare av den senare med nr 50 betecknade tomten.



*Inskrifter från 1630 och 1757
över den nu igensatta ingången.*

Över ingången till sitt nya stenhus lät Mauritz Drewes inmura en kalkstensplatta — ännu bevarad på sin plats — vars text framgår av här återgivna bild. Att inskriften på tavlan är avfattad på tyska har man tidigare velat tyda så, att Mauritz Drewes skulle varit en inflyttad tysk. Allt tyder emellertid på att han var bördig från Härlöv och äkta skåning. Tyska språket talades och i varje fall förstods av de flesta borgare, och i samtida bouppteckningar finner man ofta upptagna böcker på tyska, mest religiös litteratur. Mäster Mauritz hade t. ex. vid sin död ett par tyska postillor och en bok med titeln "von lieblichen todt".

Inskriptionen ger oss bl. a. namnet på Mauritz Drewes andra hustru, Bodil Nielsdatter. Om hennes härkomst är t. v. intet känt, vi vet endast att hon liksom maken avled år 1676. Paret efterlämnade då fyra döttrar. Av en process år 1631 framgår att Mäster Mauritz då hade åtminstone två gesäller och en gårdsdräng. Den ene gesällen, Lauritz Nielssönn, hade stämt sin mästare för att denne avskedat honom. Den andre gesällen och gårdsdrängen vittnade, att detta skett för att "Lauritz schemt ett arbeit", d. v. s. gjort ett underhaltigt arbete. I övrigt möter man inte ofta Mauritz Drewes' namn i samtida handlingar. Han beklädde aldrig något ämbete inom stadens styrelse, men vid vissa tillfällen anlidades han för speciella uppdrag, t. ex. vid syner. Å andra sidan tycks han ha undgått tvister och bråk, som annars så många av hans samtida ofta var inblandade i. Tillsammans med sin familj levde han tydligen ett lugnt och stilla liv i relativt goda omständigheter. Under denna oroliga och ekonomiskt vanskliga tid råkade många av stadens borgare i ren misär eller måste åtminstone skuldsätta sig i hög grad. Mauritz Drewes gick väl inte heller fri från sådana bekymmer, men vid hans död 1676 var ännu båda tomterna med sina byggnader helt gravationsfria. Däremot hade han under årens lopp avhänt sig de jordområden utanför staden, som från början hört samman med tomterna. I likhet med andra borgare hade han vid sidan om sitt egentliga yrke bedrivit jordbruk och haft husdjur i sin gård. År 1665 hade han endast kvar en fjärdedels jordfjärding i Näsby och Nosaby samt norr om skolan vid "Scholestredet"

(nuvarande Teatergatan) en halv gårdsplats, som var obebyggd och användes till kálhage. Sistnämnda året pantsattes dessa sista jordområden för 100 daler till rådmannen Jochum Lyttkens, som senare helt övertog dem.

Från sitt präktiga stenhus vid Kirkegade, som V. Storgatans norra del då kallades, kunde mäst^{er} Mauritz bevittna många märkliga händelser i stadens historia. Han såg nog ofta kung Christian själv på besök i sin stad, där han brukade gästa borgmästare Oluf Svendssen i gården på nordöstra hörnet av rådhuskvarteret (nu rådhusets tillbyggnad). Han upplevde hur Kristianstad hotades av kriget 1644 och 1645 och på våren sistnämnda året blev utsatt för en kännbar blockad av Gustaf Horns trupper. Så blev staden svensk och mottog en marsdag 1658 sin nye herre och konung, Carl X Gustaf. Den första svenska tiden medförde många svårigheter av olika slag och ännu en gång bröt kriget ut. Allt närmare kom det Kristianstad och så med ens var det över dess invånare. Morgonen den 15 augusti 1676 stormades fästningsverken av danska trupper, som efter att ha besegrat den svenska garnisonen utsatte staden för våld och plundring. Denna fruktansvärda upplevelse blev tydligen för mycket för det åldriga paret Drewes. Strax därefter avled mäst^{er} Mauritz och hans hustru följde honom en knapp månad senare. Trots de exceptionella förhållandena fick de en hedersam begravning. I bouppteckningen finns upptagna utgifterna för Bodil Drewes' jordfästning, som anges vara identiska med kostnaderna för makens begravning. Bl. a. betalades 5 daler till prästen, 3 daler till skolemästaren, för att han sjöng liket till porten, 24 skilling åt dem som sjöng över graven, 2 daler till klockaren och 8 skilling till hans drängar, 2 skilling åt dem som bar båren, 4 skilling åt dem som ringde i klockorna, 16 skilling åt dem som "hugge op grafven", 3 daler till snickaren för kistan och 8 skilling till hans gesäll, 4 skilling till dem som bar hem kistan, 3 daler till smeden för kistbeslagen och 8 skilling till hans gesäll, 24 skilling till "bedemanden" och 12 skilling till "bedequinden", 3 daler för en tunna öl och 1 daler för öl till dem som bar liket, 1 daler för tobak och pipor (d. v. s. kritpipor) samt 4 skilling för beck och färgning av kistan; summa 25 daler.

På grund av det undantagstillstånd, som rädde så länge Kristianstad var i danska händer, kunde bouppteckning och arvskifte efter paret Drewes hållas först efter kapitulationen på hösten 1678. Den fasta egendomen bestod av de båda tomterna med stenhuset, som upptogs i ett värde av 600 daler, samt Jens skinnares korsvirkesgård, kallad "sidhuset i norr", som endast upptogs i 40 daler. Det angavs också vara illa faret, helt säkert på grund av stormningen och den danska ockupationen. Plundringen satte också sina spår i bouppteckningen. Med hänvisning till denna förklaras det märkliga faktum, att så gott som varje värdeföremål saknas i boet. I motsats till vad som förekommer tidigare i betydligt enklare hem fanns ej den minsta silversak i detta bo, ej ens en sked. Av tenn fanns endast 2 sönderbrutna pottor samt av mässing ett fyrbäcken och ett strykjärn. T. o. m. bolster och lakan saknas. Däremot uppräknas ett 10-tal värdefulla flamska bänkdynor, men detta förklaras av att de varit pantsatta på annat håll och återinlösts av en dotter.

Av särskilt intresse är de uppgifter, bouppteckningen ger om den miljö, vari mästern Mauritz och hans maka levde under sina sista år. Det är väl antagligt att dessa rum i stort sett var oförändrade sedan husets byggnad, fastän det är troligt att man disponerade större utrymme under de år, Mauritz skomakare bedrev full verksamhet. Medan en av de fyra döttrarna, Ursele (Ursula) Cahls, änka, bebodde Jens skinnarens gård, disponerade en annan dotter, Anna, som var ogift, ett rum, som kallades den stora kammaren. Föräldrarna hade haft tre rum, stora och lilla stugan samt lilla kammaren. Antagligen låg dessa jämte den nämnda stora kammaren i stenhusets övervåning, medan undervåningen var uthyrd. Här om nämnes dock intet i bouppteckningen.

I den stora stugan var väggarna försedda med panelverk, men detta hade anskaffats efter föräldrarnas död, sannolikt som ersättning för vävda bonader eller annan väggbeklädnad, som försvunnit vid danskarnas plundring. Inga stolar fanns här, inte heller i de andra rummen. Längs väggarna var anbragta väggfasta bänkar, vidare omtalas en slagbänk och två öppna bänkar, ett stort långbord och ett litet, gammalt bord, en beslagen kista och en svart halvkista. Slutligen stod här parets grönmålade "sengested", omgivet med gröna sparlakan. Till bänkarna hörde de tidigare omtalade flamska dynorna, som räddats undan plundringen genom att de varit pantsatta.

I lilla stugan fanns två kistebänkar, ett litet träskåp, ett gammalt matskåp, ett bord samt ett slagbord. I den lilla kammaren omtalas en gammal säng, ett "mjölkskåp", ett litet bord samt en eke- och en furukista. I brygghuset på gården, den gamla träbyggnad, som uppförts av Jens skinnare och utgjorde den södra tomtens äldsta bebyggelse, fanns en kopparkittel, rymmande 2 tunnor, ett bryggkar samt en brännvinspanna av koppar. Avsaknaden av verktyg och verkstadsinredning talar för att Mauritz Drewes före sin död lagt ner skomakerirörelsen.

Av parets fyra döttrar var de tidigare nämnda, Anna samt Ursula (Cahl) närvarande vid bouppteckningen. Deras äldsta syster, Karine, var då död — hon hade avlidit i Köpenhamn, men hennes efterlämnade son, Hans Albrechtsen, kallad "Junchen", som var 15 år gammal, hade vid detta tillfälle hämtats över till Kristianstad. Den fjärde systern, Maria, var också bosatt i Köpenhamn. Efter att skulder och omkostnader avdragits delades återstoden i fyra lika arvslotter om vardera 139 riksdaler. I detta sammanhang övertog Jochum Lyttkens definitivt de förut omtalade jordområdena, vari han hade inteckning, och samtidigt fick han nu också en inteckning i själva fastigheten, för att den unge systersonen skulle få ut sitt arv.

De tre kvarlevande systrarna behöll tydligen fastigheten som sterbhus. *Anna Drewes* bodde kvar i stenet till sin död, som inträffade 1704 eller möjligen 1705. Systemen *Ursula Cahl* levde kvar i Jens skinnarens gamla gård på den norra tomten ännu åtskilliga år. Sista gången omtalas hon 1717 som "Ursula Cals, gammal och utlefwad, utfattig". Genom lån och inteckningar hade de båda tomterna då sedan länge i realiteten övergått till den förut nämnde rådmannen Jochum Lyttkens och efter honom hans arvingar. Men formellt gick de ur den Dreweska familjen 1713,

då Ursula Cahl undertecknade det brev, varigenom *Niclas Robelius* blev ägare av de båda tomtorna. Antingen förbehöll sig Ursula Cahl rätten att bo kvar i Jens skinnarens gård till sin död eller också avskildes en del härav med en tomtremsa, som hon fick behålla. Härför talar den omständigheten att vid en bouppteckning 1740 (jämför nedan) var denna tomtedel uttryckligen undantagen och lagd under nr 55. Under tiden närmast före 1713 var stenhuset dels uthyrt till stadsklockaren, dels bostad för inkvarterad militär.

Den nya ägaren, Niclas eller Nicolaus Robelius, var född i Råby utanför Lund och hade tagit sitt namn därav. Han hade samma år som köpet skrevs, blivit utnämnd till stadskomminister i Kristianstad och dessutom kyrkoherde i Nosaby. Dessa båda befattningar var genom ingripande av Christian IV från år 1625 fram till 1872 sammanslagna. Robelius bodde kvar i stenhuset till 1725, då han blev kyrkoherde i Västra Vram, där han avled 1747. Det var hans efterträdare i Kristianstad och Nosaby, *Petrus Sylwander*, som passade på att förvärva fastigheten. Köpet skedde i april 1725, ungefär samtidigt som Sylwander gifte sig med en dotter till den förmögne handelsmannen i staden Christian Friedrich.

Petrus Sylwander avled den 27 september 1739 i sin prästgård och följande år förrättades bouppteckning efter honom. Fastigheten beskrives häri på följande sätt:

"Gård och stenhus wid Kyrkiogatan samt ett tillbygge eller litet hus nordan till, brukas som brygghus, jämte en liten trädgård, bestående allt af twenne tomter, under nr 52 och 53 med 4 Jernkakelugnar, tillsammans i längden 48 alnar och af bredden 26 alnar, efter köpebrefwet 7 Aprilis 1725 . . . 1.700 dr.

Litet hus eller legolada wid samma gata under nr 55, i längden $12\frac{3}{4}$ alnar och bredden 26 alnar med en jernkakelugn . . . 300dr."

Ingen jord utanför staden tillhörde nu fastigheten, men med kyrkoherdeämbetet i Nosaby följde rätt till prästgårdsjord där. Sylwander hade därför haft bl. a. en ko, en kviga samt två hästar, varav den ena var 20 år gammal. I övrigt skiljer sig bouppteckningen väsentligt från Mauritz Drewes'. Nu finner man åtskilliga dyrbara värdeföremål i gården, såsom en guldkedja, vägande $16\frac{3}{4}$ ducat och värderad till 61 daler, 5 förgyllda bågare och en förgylld tumlare, en silverask med "fil de grand arbete", ett dussin silverskedar m. m. värderat till 204 daler. Av tenn fanns 14 stora fat, 5 ännu större soppfat med "hög karm", ej mindre än 5 dussin tenntallrikar, en större åttkantig tekanna och en mindre d:o, ljusstakar o. s. v. Det fanns också åtskilliga ting av malm och mässing. Bland möblerna märks ett dussin ryssläderstolar, målade bord och bord med stenskiva, skåp och kistor. Biblioteket omfattade 54 band.

Sylwanders änka sålde 1741 fastigheten 52—53 men behöll själv den lilla tomtdelen, som lagts under nr 55. Köpare var stadens kyrkoherde, prosten *Cornelius Faxe*, som fick betala ej mindre än 2.500 daler. Faxe var prästson från Skabersjö, född 1684 och prästvigd 1711 som huskaplan hos Magnus Stenbock. Såsom pastor vid norra skånska rytteriet följde han Carl XII på det norska fälttåget. År 1734 blev

han kyrkoherde i Kristianstad. I sin nyinköpta prästgård blev han emellertid ej gammal — han avled där redan den 4 oktober 1741.

Först 1744 sålde hans stärbhus fastigheten till fru assessorskan Poppelman. Hon köpte den emellertid inte för egen räkning utan för sin svärson, prosten Swen Stenhoff, Faxes efterträdare som kyrkoherde i Kristianstad. Hans far, Nils Stenhoff, hade tidigare innehaft detta ämbete. Själv hade han tjänstgjort som pastor vid södra skånska rytteriet och därefter biträtt sin fader samt senare också Faxen. Slutligen blev han utnämnd till dennes efterträdare 1743. Han bodde i sin gård tills han avled 1754. Bouppteckningen efter honom uppvisar än märkligare värdeföremål än efter Sylwander. Bl. a. fanns av guld en större medalj med Carl XII:s bild, vägrande 20 ducat och värderad till 123 daler, en medalj över Carl XI, vikt $11\frac{15}{16}$ ducat och värd 71: 20 daler, ytterligare några guldmedaljer, 2 dubbla och 33 enkla guld-dukater m. m. Samtliga guldföremål värderades till 506 dlr 28 öre silvermynt. Dessutom fanns smycken och en stor mängd silver: kaffekanna, tekanna, mjölkkanne, tedosa, senapskanna, sockerdosa, drivet konfektfat, 2 par ljusstakar, 17 skedar, 8 tallrikar etc. Silvret vägde ej mindre än 600 lod och upptogs till ett värde av 700 daler smt.

Av möblerna återfinns man en del som fanns med i Sylwanders bouppteckning, och det är ej osannolikt att vissa inventarier fått följa gården sedan Mauritz Drewes' tid. Prästhemmets inredning framgår av bouppteckningens uppräknings:

Sahlen: 1 avlångt ekeslagbord, 1 bureau eller pulpet med inläggningar samt järngrepar och mässingshandtag, 1 litet runt thebord samt 1 dussin rysslädersstolar (från Sylwanders tid) och 2 länsstolar.

Lång kammaren: 1 ekedragsäng, 6 st. "rullstolar", överdragna med rött, 2 små länsstolar, 1 litet furubord, 1 par geridoner.

Gårdskammaren: 1 fyrkantig grönmålad commode med lås, 1 furuskrin, 1 furusäng, 1 grönmålad slagbänk, 14 gamla trädstolar, 1 litet hylleskåp, 1 fältsäng, liten och av ek.

Norra kammaren: 1 brunmålat furuskåp med 2 dörrar.

Övre Sahlen: 1 lång gammal ekekista, 2 barnvaggor, 1 stor och 1 liten sybåge, 1 väf af boke, 1 litet blåmålat dockskåp, 1 nattstoh av rött plysch, 1 barnstol, 1 liten taburett och 2 små bokhyllor.

Sahlig Probstens kammare: 1 litet målat slagbord, 1 litet bord, fyrkantigt och med vaxduk öfverdraget, 1 gammal spegel med förgyld ram och söndrigt glas, 1 furutältsäng, 4 stolar öfverdragna med grönt.

Comministerns kammare: 1 gammal fältsäng, 1 fyrkantigt bord, 1 stor bokhylla.

Köket: 1 furubord, 1 mindre dito, 1 matskåp.

Pigekammaren: 1 brunmålat skåp med knoppar under, 1 klädsåp, 1 litet bord med läder öfverdraget.

Biblioteket omfattade 166 band, varav det äldsta var en Biblia Hebraica, tryckt i Basel 1534. I övrigt fanns mycket av tenn, mässing, malm, några kinesiska tallrikar, 10 Stockholms-tallrikar (=Rörstrand), 1/2 dussin kaffekoppar och 10 par tekoppar m. m. I gården fanns kvar den gamla brännvinspannan men dessutom fanns nu en destillator. I uthusen stod ett par svarta hästar, 2 kor, en stutkalv, 1 kviga och 1 sugga. Vidare fanns här vagnar och slädar, bl. a. prostens resvagn, en "fyrkantig caret", värderad till ej mindre än 120 dr.

Boets behållning uppgick till 10.331 daler, men skulderna var på 8.595 dr. Häri ingick emellertid 2 kronoskattehemman i Önnestad, som prosten hade inropat 10 dagar före sin död. Av köpesumman för stadsfastigheten var endast hälften inbetald. Stenhoffs änka satt kvar i gården under sitt nådeår, varefter hon gifte om sig med kyrkoherde Eberstein i Ystad. I maj 1756 såldes gården 52—53 till inspektoren vid lilla tullen *Georg Trolle* för ej mindre än 3.650 dr smt. Därmed förvandlades denna gård från prästgård till lanttullkammare ehuru endast för kort tid. Redan efter ett år blev Trolle förflyttad, varvid stadens borgmästare, den kände *Carl Schultén*, passade på att snabbt köpa gården till stor förargelse för stadens kyrkoherde, den originelle prosten och titulärprofessorn Gabriel Näsman, som redan tidigare varit intresserad av denna fastighet. Det fanns nämligen ingen prästgård i Kristianstad, sedan denna under belägringen 1677—78 blivit nedriven av danska soldater för att användas som bränsle. Alltsedan dess har den i samband med grundläggningen bestämda prästgårdstomten legat obebyggd. Nu såg sig stadens kyrkoherde utestängd från den gård, som använts av hans närmaste företrädare. Slutligen lyckades han få köpa fastigheten nr 48 i samma kvarter och vid samma gata.

Carl Schultén var onekligen den märkligaste i raden av ägare till gården nr 52—53. Han var son av den kände orientalist, professor Carl Schultén i Lund, som bl. a. Carl XII hyste stor aktring för. Efter 10 års studier vid Lunds universitet kom Carl Schultén d. y. till Stockholm år 1731 som auskultant, först i rådsturätten och senare i Svea hovrätt. År 1741 blev han ombudsman hos generaltullarrendesocieteten för Skåne, Halland och Blekinge. Fadern hade på äldre dagar gift om sig med en änka, Sara Liljegranat, som först varit gift med prosten Hellman i Kristianstad. Genom detta gifte hade professorn blivit husägare i Kristianstad, vilket kan ha medverkat till att sonen sökte sig hit. Vid borgmästare Olof Ichsells död 1742 beslöt han nämligen att söka det lediga ämbetet. Detta hade lockat ej mindre än 14 sökande, däribland tre av stadens rådmän samt den rike handlanden och fabrikören Balthazar Weduwar. Vid valet, som förrättades den 21 september 1742, fick rådmannen Mathias Schult de flesta rösterna, 132, och därnäst kom Schultén med 97. Efter nästan ett helt år kom K. Maj:ts beslut, varigenom Schultén blev utnämnd.

Kristianstads nye borgmästare var en intelligent man och en skicklig jurist, som tycks ha haft ganska lätt att göra intryck på sin omgivning. Tyvärr hade han också andra egenskaper, som snart skaffade honom fiender — han var härsklysten och hänsynslös samt framför allt en stor intrigmakare. Till en början gick allt honom

väl i händer. Han blev enhälligt vald år 1746 till stadens representant vid riksdagen, där han tycks ha förmått att väl hävda stadens intressen. Hans ställningstagande i den s. k. "stora jordträtan" blev en första anledning till schism. Denna långvariga process gällde stadens donationsjordar, närmare bestämt huruvida de jordområden i Näsby och Nosaby som vid stadens tillkomst lagts till 60 av stadens tomter, skulle anses för alltid bundna till dessa eller betraktas som enskild egendom. Tvisten rörde upp sinnena, och en stor del av borgarna ansåg borgmästaren ha en mot borgerskapets och stadens intressen direkt fientlig inställning. Så småningom bilades denna tvist, och det måste erkännas, att Schultén vann sig mycket om en fullständig försoning.

Vid riksdagsvalet 1751 hade Schultén mött starkt motstånd och endast genom krångel och finter lyckades han till slut få fullmakt som stadens representant. Vid de följande valen, 1755, 1760 och 1765 återvaldes han enhälligt och utan omröstning. Sammanlagt fem riksdagar bevistade Schultén, och han kom därvid att intaga en bemärkt ställning inom hattpartiet. Eftersom huvuddelen av stadens borgerskap liksom länets hövding, Johan von Lingen, tillhörde motsatta partiet, mössorna, uppstod snart slitningar. Andra förhållanden bidrog till att skärpa dessa och vid 1769 års riksdagsval led Schultén ett förkrossande nederlag, som upprepades vid nästa val, 1771. Det skulle föra för långt att redogöra för alla de märkliga manövrer och intriger, som hade Schultén till upphovsman. Redan på ett tidigare stadium hade Malte Ramel fällt sitt bekanta yttrande, att "ehuru ond världen än var, hade han dock lust att leva, blott för att se, huru det skulle gå med konungen i Preussen (d. v. s. Fredrik II) och borgmästaren Schultén i Kristianstad", som båda i var sin krets gjorde mycket oväsen av sig.

Schulténs sista år som borgmästare kännetecknas av rent skandalösa förhållanden. Han visade mycket litet intresse för sitt ämbete, var borta från staden långa perioder och ställde för övrigt mest till bråk och krångel. Hans ekonomi var föga lysande. Tydligt hade han invecklat sig i en mängd olika projekt och företag, som inte var särskilt framgångsrika. Han var delägare i flera fabriksföretag, hade fått stora lån för igångsättande av färgeri och anläggande av salpeterlador, men dessa engagemang tycks inte ha lett till väntat ekonomiskt utbyte utan tvärtom förorsakat bekymmer och förluster. År 1775 fick han efter ansökan avsked från borgmästareämbetet med bibehållande av lönen, 600 daler silvermynt, som pension. Dessutom fick han efter ansökan till kungen strax därefter en pension av tullmedlen med samma belopp. Han erhöll därjämte kommerseråds namn och heder. Han avled ej långt därefter, i början av år 1777, på Elleholm i Blekinge. Då skulderna översteg tillgångarna blev boet försatt i konkurs.

Förutom den tidigare omtalade inskriptionstavlan från 1630 sitter över ingångsdörren i södra delen av gården 52—53 ytterligare en sådan (se bilden sid. 12) med texten:

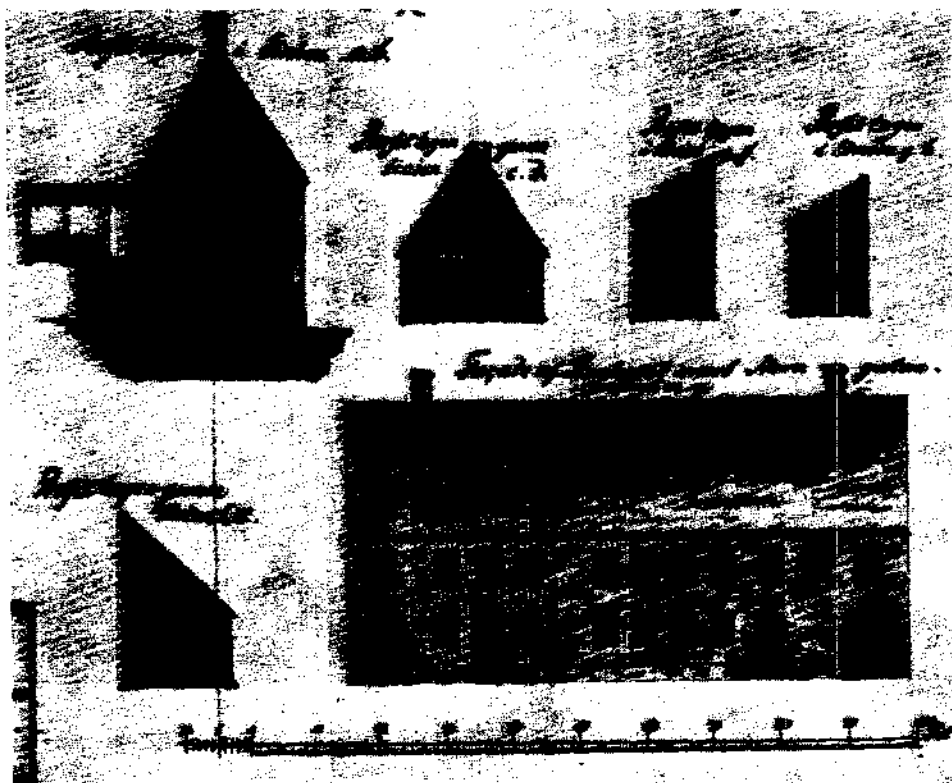
MÄTLIG FÄGNAD
LAGOM KRVS
FINNES VTI
DETTA HVS
AR 1757.

Denna text användes mycket ofta för att ange att värdshusrörelse bedrevs i huset. Det kan ju förefalla egendomligt, att stadens borgmästare bedrev sådan, men det har sin särskilda förklaring. Till förbättring av borgmästarens och rådmännens inkomster hade anslagits den s. k. källarfriheten, d. v. s. privilegiet att utan tull och accis årligen importera en viss mängd vin och utskänka denna. Härvid gällde den bestämmelsen, att det kommande årets vinkvantitet måste vara lossad i Åhus före nyår, vilket vid flera tillfällen gav anledning till stor oro, då motiga vindar eller storm försenade lossningen. Liksom i de flesta städer fanns särskilda lokaler för utskänkning i Kristianstads rådhus. Själva krogrörelsen bedrevs oftast av en därtill lämplig person, som vanligen utsågs av stadens handelsmän. Han fick då betala 100 riksdaler i årshyra till stadskassan för lokalerna samt 93 daler till magistraten för källarfriheten. Vid 1750-talets början sköttes rörelsen i rådhuskällaren av den framstående handelsmannen Berndt Johan Burmester. Kort efter att denne tecknat ett nytt treårskontrakt avled han emellertid år 1753. Hans energiska hustru, Sofia Hildebrand, visade sig väl kunna förvalta arvet och fortsatte att framgångsrikt sköta den stora affärsrörelsen med rederiverksamhet etc. Stadens handelsmän ansåg henne tydligen mindre lämplig att ha hand om källarrörelsen och utsåg enhälligt handelsmannen Anders Fischerström att övertaga denna. Men Sofia Burmester stod på sig och ansåg att då kontraktet ej hade uppsagts, var hon i sin rätt att fortsätta enligt detta. Genom Schulténs hjälp hade redan anställts en man vid namn Frisk, tidigare kock på Maltesholm, för att sköta Stadskällaren. Men nu uppstod ett våldsamt bråk, då handelsmännen inte ville godkänna detta utan stod fast vid sitt val. Striden gick vidare genom olika instanser, och under tiden stod källarlokalerna öde i rådhuset. Men magistratens medlemmar var naturligtvis angelägna att inte gå miste om sin löneförmån av källarfriheten, och nu ingrep borgmästare Schultén. Genom ett för honom typiskt motdrag, fick han tydligen sina kollegers sanktion på att helt enkelt flytta stadskällaren till sitt nyinköpta stenhus. Hur länge den var inrymd här är ej klart, men i varje fall hade den åter flyttat tillbaka till rådhuset före 1767, då perukmakaren Engelholm hade hand om rörelsen där.

Det är sannolikt att stadskällarens flyttning till det dreweska huset gav anledning till den utbyggnad mot norr, som Schultén lät företaga 1758. Därvid revs det som fanns kvar av den äldsta bebyggelsen på norra tomten, "sidhuset", som hade uppförts av Jens skinnare. I stället byggdes en tvåvåningsbyggnad i direkt anslutning till det äldre stenhuset, vars murar därvid höjdes något, varefter båda byggnaderna täcktes med ett gemensamt tak. Den nya delen fick en tillbyggnad mot gården och längst i norr förlades en välvd portgång in till denna. Över en blinddörr ungefär

mitt på gatufasaden av den nya tillbyggnaden lät han insätta en sten med inskriptionen "Pro Civitate C. S. 1758". Schultén passade naturligt nog på att utnyttja den tidigare omtalade form av statlig subvention, som vid denna tid erbjöds i form av sten och kalk till bygget. Vem som levererat ritningarna till detsamma är icke känt, men sannolikt var det någon av de i staden verksamma fortifikations-officerarna.

När Schultén förvärvade denna fastighet var han änklings sedan några år. Hans hustru, Elisabeth Knape, hade avlidit i januari 1752. Några barn hade de inte. Hus-hållet förestods nu av en "demoiselle" Gienheimer, som snart ådrog sig allmän fiendskap från borgerskapets sida och blev föremål för de värsta nidskriverier. Umgängeskretsen i borgmästarehemmet blev alltmera begränsad och bestod slutligen endast av regementsfältskären, assessor Hoppenstedt, lantränträstaren Mathias Testrup och rektorn för latinskolan, titulärprofessorn och direktören Christian Lunnell. Inom magistraten stod rådmannen Michael Plattfues (död 1769) samt stadsnotarien, från 1771 rådmannen Isac Lindsoug på Schulténs sida. Lindsoug var en förskräcklig bråkstake, som nog var det egentliga upphovet till åtskilliga av

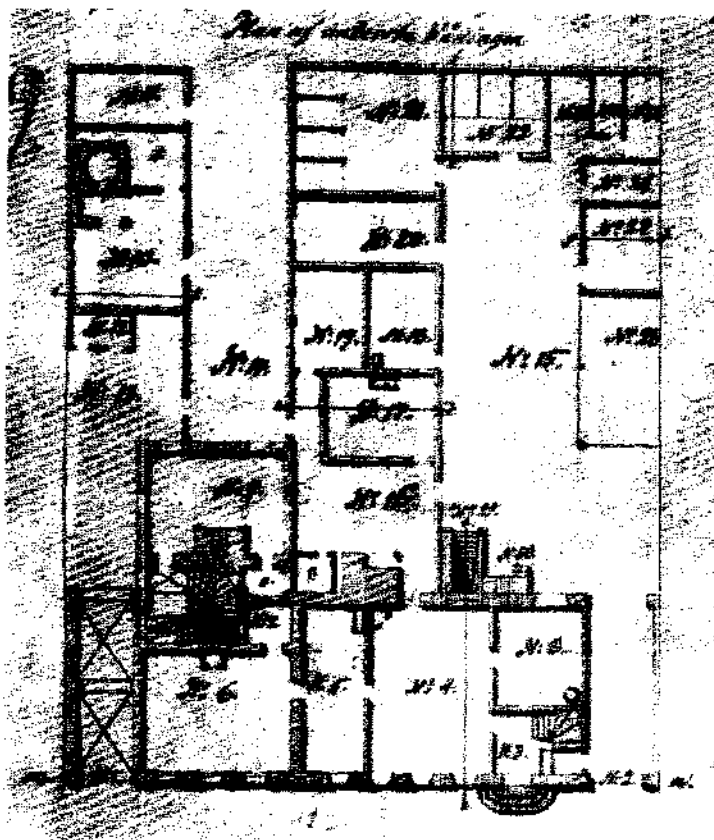


Gatufasad och profiler efter ritning av B. Weduwar 1764 (Krigsarkivet).

de tvister, Schultén råkade in i. En annan anledning till obehag för borgmästaren utgjorde stadskassören Peter Feuk, vars förvaltning gav anledning till graverande anmärkningar. Schultén och hans båda vänner försökte i det längsta stödja Feuk, men när det på morgonen den 19 februari 1767 upptäcktes, att ett stort hål blivit uppsågat i kassakistan på kemnärsvärdens rum och att hela stadskassan var borta, blev det en förfärlig uppståndelse. Staden surrade av rykten, misstankar riktades åt olika håll men främst mot stadskassören och t. o. m. borgmästaren själv, liksom även hans "demoiselle". Det blev en fruktansvärd skandal, som tvingade Schultén att för en tid fly från sin stad till Stockholm, och även om han från högre instans fick upprättelse, kom dessa händelser att efterlämna bittra minnen i båda läger.

Redan 1764 hade Schultén sett sig nödsakad att sälja sin fastighet till ständernas upphandlingsdeputation. Som tidigare omnärnts skedde detta närmast för att reglera hans skuld till kronan i form av ett förskott för anläggande av salpeteriador. Överenskommelsen gällde också till en början endast att vissa rum skulle disponeras av fortifikationen. Händelserna 1766—67 medverkade sannolikt till att Schultén önskade få köpet slutfört snarast. Enligt avtalet 1768 skulle han endast behålla 4 rum, och sedan han av rådman Henrik Kockum köpt gården nr 44—45 för att ändå ha någon bostad i sin stad, lämnade han helt fastigheten 52—53. Av mantalslängderna framgår, att medan hösten 1767 Schultén bebodde sismämnda gård med demoiselle Gienheimer, betjänten Åke och 2 pigor, är han följande år upptagen ensam, d. v. s. hans hushåll hade då flyttat till Stockholm. I stället finns nu på denna fastighet upptagen "Öfwersten och Riddaren Herr Johan von Hermansson" med drängen Mogens. "Herr Öfwersten skrifwen Wid Fortificationen, eljest fri efter privilegierna." Påföljande år är Schulténs namn helt borta från denna fastighet, och hans nya gård, 44—45 står tom. I fortifikationsbrigadhuset, som gården nu kallas, har inflyttat "Commissarien Münther med hustru, piga och en gammal änka".

Fortifikationsstaten ägde tidigare tomterna 60, 62 och 65, d. v. s. norra delen av kvarteret Jörgen Christoffersen. Här fanns materialgård och verkstäder samt vissa bostadsutrymmen för fortifikationens personal. Det nyförvärvade brigadchefshuset låg alltså nära intill detta område och nära den norra fronten, som vid denna tid var den viktigaste arbetsplatsen. Fastighetens utseende vid tiden för kronans övertagande framgår av här avbildade ritning, upprättad av majoren, sedermera översten Balthazar Weduwar, son till den tidigare nämnde handlanden med samma namn. Om man studerar planerna av de olika våningarna, ser man ganska lätt skarven mellan det äldre stenhuset från 1630 i söder och Schulténs tillbyggnad i norr från 1758. Denna markeras i källarvåningen av den tjocka väggen mellan rummen 34 och 35, i "Understa Våningen" av väggen mellan rummen nr 5 och 6 samt i "Öfra Våningen" av muren mellan rummen nr 39 och 40. I den avbildade "Facaden af Stenhuset emot Stora gatan" ses två blindfönster på platsen för denna skarv. Till höger härom har man alltså Mauritz Drewes stenhus med sin portgång och med ingångsdörren, varöver ses inskriptionstavlan från 1630 och därunder Schulténs



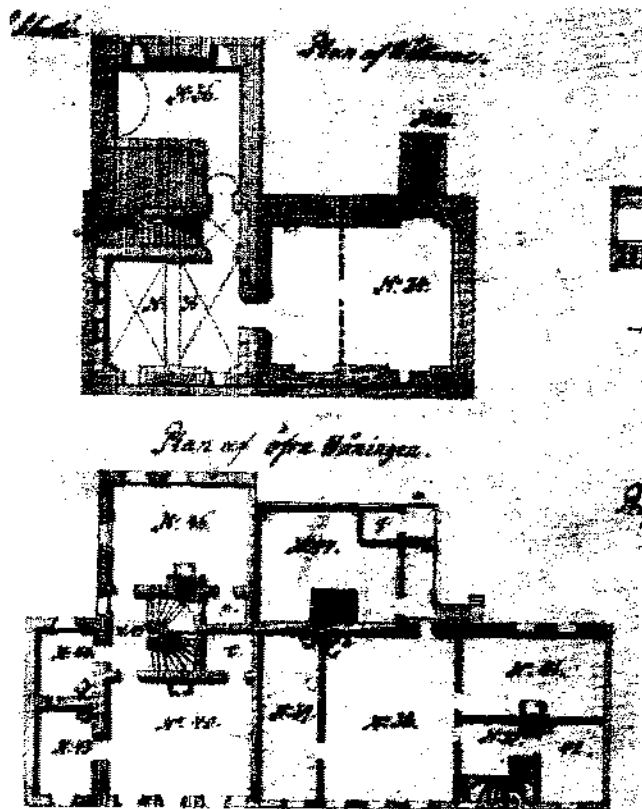
Plan av bottenvåningen efter ritning av B. Weduwar 1764 (Krigsarkivet).

"krogskylt" från 1757. Vänster om de nämnda blindfönstren ses den tidigare omtalade blinddörren med Schulténs inskrift från 1758 samt längst i norr den andra portgången. Denna var (och är fortfarande) övervalvd med två kryssvalv, medan den äldre i söder saknar valv. Fasadens utformning med blindfönstren och blinddörren visar att man eftersträvat största möjliga symmetri.

Av bottenvåningens plan framgår att tomten upptog flera andra byggnader och genom dessa var uppdelad i ej mindre än tre gårdar (nr 13, 14 och 15). Längst i nordost låg ett hus av korsvirke, inrymmande brygghus (10) med bakugn och mjölkammare samt mangelbod (11). Övriga gårdsbyggnader var av trä. I hörnet mellan gamla huset och nybyggnadens utskjutande gårdsparti (nr 9) låg köket (16) och därtill en pigkammare (17) med grön kakelugn (ses i profilen genom linjen c—d), en drängkammare (18) med järnugn samt två skafferier (19 och 20). Längst åt öster i denna långa låg ett stall med plats för fyra hästar (21). I den angränsande byggnaden i sydost fanns "Stall för 3 Koor" (22), rum för dynghögen (23) samt

avträdeshus (24) och vedbod (25). I en mindre byggnad utmed södra tomtrånsen fanns slutligen hönshus (26), kolbod (27) och vedskjul (28). Som synes hade gårdens ännu kvar sin "lantliga" karaktär med husejur och dynghög. Möjligt är f. ö. att dessa träbyggnader gick helt eller delvis tillbaka till Mauritz Drewes' tid.

Stenhusets bottenvåning hade följande utrymmen: förstuga (3) med utgång till södra porten och trappa till övervåningen, salen (4) med en grön kakelugn och förmaket (5) samt en kammare (8), de båda sistnämnda också med var sin gröna kakelugn, av vilka kammarens var rund. Dessa rum låg i den äldre delen. I norra tillbyggnaden fanns en större kammare (6) med en vit kakelugn och i sydöstra hörnet ingång till ett litet "kabinett". Öster om denna kammare ses den norra förstugan med svängd och överväld stentrappa till övervåningen. I utbyggnaden mot gården slutligen fanns kök (9) med ett litet skafferi (10). Stenhusets övervåning hade följande rumsinredning: Södra förstugan med trappan (37) och söder därom en drängkammare (42) med järnugn, samt öster därom sängkammare (41) med grön kakelugn. I norr följde så stora övre salen (38) med en vit kakelugn och ett



Plan av källare och övervåning efter ritning av B. Wedauar 1754 (Krigsarkivet).

långsmalt förmak (39) med en rund kakelugn. Över köket fanns ett vindsutrymme (47) för kakelugnsved, med en svalgång och trappa till gården. I "nybyggnadens" övervåning anges en kammare (40) med en gul kakelugn och med ett tillhörande "kabinett", två små kamrar över portgången, den ena (43) med en rund kakelugn, den andra (44) med en grön d:o, och slutligen åt gården en sängkammare (46) med en gul kakelugn och ett "kabinett". Samtliga källarutrymmen var (och är fortfarande) välvda, den äldsta, södra med ett lågt tunnvalv och med nedgång från gården.

Trots att det äldsta byggnadspartiet måste ha undergått en del förändringar sedan tillkomsten år 1630, är det troligt att själva rumsindelningen vid denna tid ännu i stort sett överensstämde med den ursprungliga. Man har anledning förmoda, att de uppgifter, som finns i Mauritz Drewes' bouppteckning hänför sig till rummen i endera av de båda våningarna, sannolikt den övre. Schulténs tillbyggnad bär helt prägeln av sin tid och den arkitektur, som skapades av fortifikationens personal. Typiska drag är kryssvalven i källare, portgång och trappa samt de välproportionerade rummen med sina tillhörande små "kabinett".

Efter att fastigheten blivit brigadchefshus företogs en del förändringar. Enligt ett år 1771 uppgjort förslag av fortifikationskaptenen Sam Kempfe ersattes följande år köket i gårdsbyggnaden av trä (16 på fig.) med en tillbyggnad av sten under gemensamt, brutet tak med den 1758 uppförda utbyggnaden norr därom. Därmed fick stenhuset sin nuvarande omfattning. Den nya tillbyggnaden inrymde i bottenvåningen kök med trappa till övervåningen. I den sistnämnda inreddes en kammare med garderob samt en förbindelsegång in till övre salen. Vid en senare ombyggnad 1792 gjordes en del inre förändringar, bl. a. revs i övervåningen den ursprungliga nordgaveln av Drewes' hus och ersattes med en ny vägg, varigenom det långsmala förmaket (39) utvidgades mot norr på bekostnad av en del av kammaren (nr 40) med dess kabinett. Antagligen tillkom vid denna omändring de vackra dörrar jämte viss fast inredning, som delvis ännu finns kvar i byggnaden.

Vid revolutionen i Kristianstad år 1772, som utgjorde förspelet till Gustav III:s statsvälvning, utspelades en av de första, dramatiska scenerna i fortifikationshuset. Här bodde då brigadchefen, översten och vice landshövdingen Johan von Hermanson, men han vistades vid tillfället på Ronneby brunn. Vidare bodde här kommissarien Münther, löjtnanten Rosen, volontären Nils Stenhoff samt den ovannämnde kaptenen Sam Kempfe. Han var den ende i huset, som hade familj, nämligen två döttrar. Dessutom hade han i sin tjänst två pigor. Eftersom stadens kommandant, överstelöjtnanten Gierta, i likhet med så många andra ledande personer var bortrest, uppehöll kapten Kempfe för tillfället detta ämbete.

När Johan Christoffer Toll anlände till Kristianstad med Gustaf III:s uppdrag att sätta i gång revolutionen, tog han först kontakt med kaptenen Abraham Helličius. Denne, som då var ogift, bodde i ryttmästare Gyllenrams gård, nr 61--62 (nu Frälsningsarméns fastighet), alltså strax norr om fortifikationens hus. Det var här,

som Hellichius på kvällen den 11 augusti samlade sina kamrater inom officerskåren till en supé, där Toll fick tillfälle att framlägga sina planer och övertala deltagarna att gå till aktion. Tidigt på morgonen skildes de nya revolutionsmännen, och sedan Hellichius snabbt övertalat soldaterna i den bataljon av det värvade infanteriet, som var förlagt till staden, att ansluta sig till saken, tog han med sig en vaktstyrka och styrde stegen till fortifikationshuset, där han överraskade den yrvakne t. f. kommandanten Kempfe, förklarade honom avsatt, tog hand om hans värja och ställde honom under arrest i sin bostad samt utnämnde sig själv till kommandant. Revolutionen gick vidare, ytterligare en av fortifikationens officerare, löjtnanten Kierting, som ansågs tillhöra mösspartiet och vara opålitlig, blev arresterad jämte vissa framstående borgare. Så småningom kom den för de agerande lyckliga upplösningen med prins Carls intåg. Änkedrottningens besök i staden strax därefter och Gustaf III:s eget besök året därpå bidrog att öka den rojalistiska stämningen i Kristianstad.

Kaptenen Kempfe fortsatte att bo i fortifikationshuset med sina döttrar. I samband med en inventering 1780 är han omnämnd som boende i bottenvåningen. Han var då befördrad till major. I samma våning bodde en subalternofficer, medan andra våningen disponerades av brigadchefen, von Hermansson. Han hade året dessförinnan blivit utnämnd till generalmajor. År 1774 hade han ingått äktenskap med Christina Charlotta Gyllenkrok på Svenstorp, som dock avled redan efter två år i barnsäng, efter att ha fött en son, som blev den siste av ätten. År 1784 blev von Hermansson generalkvartermästare och direktör för fortifikationen. Efter avsked ur tjänsten bosatte han sig på Rynges gård i Sjörupps socken, där han avled 1793 efter att ha skadat sig vid en skenolycka, då han en dag gjorde en lusttur kring ägora.

Redan 1781 hade von Hermansson lämnat fortifikationshuset, och därefter kallas detta ej längre brigadchefshus utan "Kongl. majts och Cronans Fortifications Contoir". En lång tid är endast pigan Kierstin mantalsskriven i denna gård, från 1800 även en änka efter en fortifikationsofficer, "capitainskan Klint", som bodde här till 1811. Antagligen vistades dock medlemmar av fortifikationskåren här under längre eller kortare uppehåll och kommenderingar i fästningen utan att vara mantalsskrivna här. Under 1808—1809 års krig återkom J. C. Toll, revolutionens ledare, till Kristianstad, nu som fältmarskalk och befälhavare över södra armén, varvid fortifikationshuset uppläts åt honom. Åren 1813 och 1814 diskuterades förslag att använda byggnaden som kommandantshus och landshövdingeresidens, men i stället inreddes här år 1821 lokaler för den då instiftade Hovrätten över Skåne och Blekinge. När denna 20 år senare överflyttades till det nyuppförda Stora Kronohuset, övertogs fortifikationshuset av Wendes artilleriregemente, som under lång tid använde byggnaden för den skolverksamhet som kallades informationsverket, eller i dagligt tal "information", vilket också blev husets namn. Undervisningen här var uppdelad på tre avdelningar, för 1. konstapels-, underofficers- och styckjunkare-examen. Dessutom gavs förberedande undervisning för subalterner, som sökte inträde vid dåvarande Högre artilleriläroverket på Marieberg, från 1878 benämnt

Artilleri- och ingenjörshögskolan. "Informationen" hade ett mycket gott anseende för den undervisning, som där lämnades. Sedan skolverksamheten upphört i början av detta århundradet, användes byggnaden som militär skradderverkstad, expeditiionslokaler och bostad för förvaltare m. m. Sedan första militärbefälsstaben överflyttats till Kristianstad, disponeras byggnaderna av dess fortifikationsavdelning. I samband med vissa omändringar och moderniseringar år 1959 gjordes en del förändringar även i byggnadens yttre. Bl. a. ersattes den gamla ingångsdörren i södra delen av ett fönster och de gamla inskriptionstavlorna, som blivit illa åtgångna under tidernas lopp, utbyttes mot nya kopior. Originalen överfördes till stadens museum. Vid borttagandet av den gamla putsen på gatufasaden framkom en igenmurad större öppning i bottenvåningen mellan dörren och porten, troligen en gång i tiden använd som bodlucka. Gatufasaden täckes nu av ett tunnare putslager, som låter de äldre detaljerna framträda. Åt gården har den äldre byggnadens fasad aldrig varit överputsad. I samband med de senaste ändringsarbetena har dess ursprungliga utseende ytterligare framhävt genom att ett ursprungligt fönster återupptagits. Här ses också en igenmurad dörröppning i bottenvåningen.

Fortifikationshuset utgör ett av Kristianstads märkligaste byggnadsminnen. Sedan stadens äldsta daterade stenhus, det s. k. Areschougska huset vid Ö. Storgatan, revs 1959, utgör den äldre delen av fortifikationshuset stadens enda bevarade prov på ett borgarhus av sten från den danska tiden. Borgmästare Schulténs tillbyggnad från 1758 är ett utmärkt prov på den typ av arkitektur, som präglades av fortifikationens arkitekter och som haft mycket stor betydelse i stadens byggnadshistoria. Härigenom och ej minst på grund av sina traditioner som fortifikationens hus i Kristianstad utgör byggnaden ett värdigt minnesmärke över en märklig epok i stadens historia.